

Posudek disertační práce

Autorka práce: Mgr. Lenka Medová

Název práce: Migranti v neoprávněném postavení – Česko jako cílová země

Místo a datum vypracování: Přírodovědecká fakulta UK, Praha, 2013

Práce je monotematickým souborem šesti publikovaných textů k problematice neoprávněné migrace, kterým je předsazena teoreticko-metodologická kapitola. Po úvodních teoretických pasážích a části kapitoly věnované terminologii jsou autorčiny již publikované texty nejprve stručně převyprávěny a sumarizovány, následně pak prezentovány v plném znění. Dále jsou do práce přidána shrnutí a rekapitulovány výsledky šetření.

V úvodní části se autorka vyrovnává s terminologií a teoretickými koncepty migrací osob, které se dostaly do rozporu s legislativou cílové země. Zdůvodňuje zde své vymezení studia vybrané kategorie migrantů, jež označuje názvem neoprávněná migrace. Kategorie se v podstatě kryje s častějším označením nelegální, případně neregulérní migrace. Přestože autorka svému terminologickému vymezení přikládá velkou důležitost, já osobně v jeho zavedení nevidím žádný výrazný posun. Čtenář si pouze musí zvyknout na další pojem, který označuje v podstatě totéž jako pojem nelegální migrace. Pokud autorka ostatně pracuje s texty Ministerstva vnitra ČR, vrací se pro přehlednost také ke starší terminologii.

Závažnější rovinou teoretických kapitol je diskuse o možnostech využití migračních zákonů a konceptů v oblasti neoprávněné migrace. Autorka zde především usiluje o přizpůsobení konceptů vytvářených s ohledem na ekonomickou migraci potřebám studia neoprávněné migrace. Reflektuje, že teoretická základna neoprávněné migrace je mnohem chudší, než například oprávněné ekonomické migrace. V oblasti testování jednotlivých konceptů na poli neoprávněné migrace pracuje autorka zvláště úspěšně s konceptem nové ekonomie pracovní migrace, který skýtá relativně velké množství flexibilních analytických možností a kombinací většího množství starších teoretických migračních konceptů. Podobně se autorce daří při teoretickém rámování neoprávněné migrace pracovat s teorií migračních sítí, neboť migrační sítě jsou často pro neoprávněnou migraci většího rozsahu přímou podmínkou. Podrobně je s ohledem na neoprávněnou migraci rozpracována teorie světového systému a teorie migračních systémů, která opět kumuluje řadu přístupů a konceptů a je tudíž pro práci s neoprávněným migračním prostředím dostatečně flexibilní. Neoprávněné migrace jsou při diskusi migračních konceptů a teorií chápány jako organická součást dalších forem migrace, zejména migrace ekonomické a jsou pojímány jako celoevropský, resp. celosvětový fenomén, který je třeba regulovat, ale který nelze v současném světě zcela eliminovat. V rámci teorie dvojího trhu autorka naznačuje, že neoprávněné migrace jsou přímo nezbytnou součástí dvojího trhu. Tato myšlenka se při testování teorie dvojího trhu nabízí, je ale otázkou, zda je empiricky prokazatelná.

Šest textů, jejichž jádro tvoří výsledky výzkumů v letech 2001–2006, je představeno nejprve formou šesti podkapitol, kde jsou jednotlivé studie sumarizovány a diskutovány a následně po závěrech v příloze představeny v plném znění. Studie se zabývají relativně rozsáhlým

spektrém témat k otázce neoprávněné migrace, při jejichž řešení bylo nutné projevit významné množství kreativity. Pravděpodobně nejvýznamnějším motivem se v celé práci, alespoň z mého úhlu pohledu, jeví otázka dat a jejich interpretace. Absence hodnověrných dat je při studiu neoprávněné migrace obzvláště palčivá, a pokud se již nepřímé indikátory nebo nereprezentativní data najdou, vyvstává otázka, co vypovídají a jak je interpretovat.

První text, který autorka publikovala spolu s Ditou Čermákovou, se zaměřuje na data získaná kontrolní úlohou zodpovědných orgánů. Předložený text prokazatelně zpřesňuje poznání o významu indikátoru počtu zadržovaných při nelegálním přechodu státní hranice a při porušování pobytového statusu. Kapitola především ukazuje problematičnost práce s daty sbíranými státními orgány. Analyzuje indicie obsažené ve zprávách Ministerstva vnitra ČR, že počet nelegálních cizinců v České republice kontinuálně klesá a ukazuje, že důvodem nemusí být reálně klesající počet cizinců neoprávněně překonávajících státní hranici a porušujících pobytový status, ale změny v legislativě a ve způsobu kontrol. Ukazuje, že důvodem poklesu zadržovaných může být i okolnost, že kontrolní činnost orgánů k tomu oprávněných je dlouhodobě stejného objemu, zatímco počet cizinců v rozhodné době pro sebraná data vzrostl. Podobně autorka rozebírá problematiku dat o neoprávněném zaměstnávání cizinců, kdy se podíl nelegálně zaměstnávaných cizinců pohyboval do roku 2004 kolem 20 % a jeho pokles pravděpodobně souvisel se vstupem do EU a se změnou podmínek pro zaměstnávání občanů EU. Z uvedených textů ale může být dedukováno, že buďto jsou data takto získaná pro hlubší analýzu vývoje neoprávněné migrace špatně použitelná, nebo že je chování neoprávněných migrantů neměnné a vývojová dynamika v datech vzniká pouze změnami legislativy či způsobem (zejména objemem) kontrolní činnosti. Při obhajobě bych proto prosil, aby se autorka k tématu vrátila a vypovídací možnosti dat vzniklých kontrolní činností odpovědných orgánů ještě diskutovala.

Dalším významným tématem, resp. zdrojem dat diskutovaným ve studiích, jsou data z Delfy výzkumu, to znamená data získaná odhadem odborníků. Podle očekávání autorka poukazuje na ohromný rozptyl odhadů odborníků. Jak autorka ukazuje, zadavatelé výzkumu v České republice z výzkumu vytěžili, mimo jiné ověření výzkumného nástroje, dotazníku, který dále použili pro výzkum mezi pracovníky živnostenských úřadů.

Z hlediska odborného přínosu je samozřejmě nejcennější vývoj vlastní metodologie na příkladu Prahy, o níž by se autorka při obhajobě nejen mohla zmínit, ale též uvést, zda je doposud užívána a do jaké míry koresponduje s dalšími nástroji na odhad počtu neoprávněných cizinců v dané lokalitě.

Výzkum aspirací neoprávněných migrantů prezentovaný v kapitole „Vrátit se, či zůstat,“ který je jako jediný plně připsán Lence Medové, přináší celou řadu skutečně zajímavých zjištění. Při obhajobě bych osobně uvítal upřesnění teze, že sociální úspěch neoprávněných migrantů je zřetelnější u mladých lidí bez rodin a bez dětí zejména v kontextu teorie sociálních sítí a představy o rodinné a etnické ekonomice, na níž jsou neoprávnění migranti často závislí. Dalším zajímavým zjištěním je malý počet sňatků uzavíraných v ČR z důvodu legalizace pobytu ve srovnání např. s Belgií a naproti tomu velké využití azylu jako legalizačního prostředku. Snažila se autorka zjišťovat proč tomu tak je?

Po stránce argumentační i po stránce kultury zpracování jednotlivých kapitol je práce na vynikající úrovni. Šest uvedených studií ostatně již bylo recenzováno a publikováno. Určitý problém shledávám v samotném uspořádání práce. Pět studií je kolektivních a autorka v některých případech není ani první autorkou v tiráži. V práci by tudíž měl být podrobněji zmíněn rozsah spolupráce autorky na kolektivních textech. Pokud tomu tak není, měla by být tato otázka alespoň artikulována při obhajobě a zařazena do zápisu. Dále v některých textech autorka figuruje pod dívčím jménem. Ne každý čtenář tuto skutečnost zaznamená a mohl by si klást otázky, proč Lenka Medová pracuje s texty, na nichž se autorsky nepodílela. Další ne příliš šťastně řešenou otázkou je prezentace klíčových šesti textů. Autorka nejprve texty sumarizuje, glosuje a následně je znovu představuje v přílohách. Nemůže se tím vyhnout situaci, že se pro čtenáře jednotlivá data a zjištění opakují. Závažnější otázkou ale je, že samotná doktorská práce bez příloh má tudíž pouhých 65 stran textu. Bylo by proto vhodné alespoň deklarovat, že přílohy jsou plnohodnotnou součástí textu. S určitou pochybností pohlížím též na zvolené hlavní referenční období situované do let 2001–2006. Na jedné straně je z hlediska dat zajímavý vstup ČR do EU, současně v práci není zohledněna konfrontace se současností.

Z práce je patrné, že autorka je vynikající znalkyní problematiky neoprávněné migrace a že ji umí rozkrývat širokou škálou metod a interpretovat na úrovni PhD.

Práci doporučuji k obhajobě.

Doc. PhDr. Zdeněk Uherek, CSc.
oponent